

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA DIN PITEȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE, LITERE, ISTORIE ȘI ARTE
ȘCOALA DOCTORALĂ FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Cu titlul

FORME ALE DEZINTEGRĂRII PERSONAJULUI
ÎN ROMANELE LUI LIVIU REBREANU

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC,
PROF. UNIV. DR. MIRCEA BÂRSILĂ

STUDENT-DOCTORAND,
FLORENTINA GABRIELA STROE (DIDIN)

Pitești
2019

ARGUMENT	5
CAPITOLUL I	10
MODELE ȘI FORMULE ALE ROMANULUI AUTOHTON ÎN PERIOADA INTERBELICĂ	
1.1. Realismul balzacian și evoluția către modernitate	17
1.2. Romanul psihologic românesc	22
1.2.1. Liviu Rebreanu- Ctitor al romanului românesc modern	32
CAPITOLUL II	45
PERSONAJUL LITERAR – INDICI DE EVOLUȚIE	
2.1. Evoluția personajului feminin	56
2.2. Noua evoluție a personajului literar	68
CAPITOLUL III	77
PRINCIPIUL DEZINTEGRĂRII ÎN CONSTRUIREA PERSONAJULUI LITERAR	
3.1. Liviu Rebreanu și Jack London- scriitori dezintegratori	89
3.2. Metempsihoza (Metensomatoza) dezintegratoare	91
3.2.1. Mecanismele metempsihotice	94
3.3. Principiul dublului	99
3.3.1. Fantasticul – model ficțional de intruziune a principiului dublului	101
3.4. Fascinația utopiei- factor dezintegrator	107
3.5. Oglinzile morții dezintegratoare	113
3.6. Timpul interior	122
CAPITOLUL IV	131
EXISTENȚA BISECTORIALĂ DEZUMANIZATOARE (ION)	
4.1. Cauza dezintegratoare	133
4.1.1. Obsesia pământului	137
4.2. Obsesiile dezintegratoare	144
4.3. Ana: victimă și agent dezintegrator	147
4.4. Trezirea din iluzie	153
4.6. Drumul, topos dezintegrator	156
CAPITOLUL V	160
DECONSTRUCȚIA UNEI CONȘTIINȚE (APOSTOL BOLOGA)	
5.1. Scindarea conștiinței	167
5.2. Obsesia dezintegratoare	169
5.3. Percepția sfârșitului	174
5.4. Personaje alter-ego	180
5.5. Pădurea, topos dezintegrator	186
5.6. Reflectorul – simbolul psihologic al dezintegrării	192

CAPITOLUL VI	196
DEZINTEGRAREA ANDROGINULUI (<i>ADAM ȘI EVA</i>)	
6.1. Mitul androginului și sursa cvasipsihologică a visului	200
6.2. Avatarile lui Toma Novac	204
6.3. Cercul destinului	207
CAPITOLUL VII	219
ROMANUL UNEI ALIENĂRI (<i>CIULEANDRA</i>)	
7.1. Obsesia unei crime	221
7.2. Alienarea- formă a dezintegrării personajului	227
7.3. Simbolistica dansului maladiv	235
7.4. Ego-ul și alter-egoul	242
7.4.1. Relația conflictuală cu dublul alienant	246
7.5. Fantomatica Madeleine- femeia demonică	251
7.6. Halucinația - vector al stării de nevroză	256
CONCLUZII	259
BIBLIOGRAFIE	278

FORME ALE DEZINTEGRĂRII PERSONAJULUI ÎN ROMANELE LUI LIVIU REBREANU

Lucrarea *Forme ale dezintegrării personajului în romanele lui Liviu Rebreanu* are drept **scop** cercetarea operei acestui autor în funcție de structura dezintegratoare a personajelor din principalele sale opere. Paradigma de interpretare și de abordare a unui text literar s-a schimbat de-a lungul timpului treptat și subtil, aspect benefic din punct de vedere al înțelegerii textelor literare. Lucrarea de față propune o lectură în continuitate a progresului înregistrat de personajul literar.

Liviu Rebreanu a dat viață unor scrieri armonioase și rotunde, aspect ce poate determina un cititor să considere opera uniformă și ternă, deoarece nu ascunde noi chei de interpretare, element puțin plauzibil dacă ne gândim la uriașul aparat critic generat de scrierile rebreniene. Acest autor a lăsat în urma sa o operă monumentală care, în același timp, se remarcă prin permeabilitate și flexibilitate interpretativă. Deși s-a apropiat mai mult de modelul narativ german și maghiar cu care a intrat în contact în perioada studiilor de la Budapesta și Viena și, deși era un cetățean plurilingvistic și multi-etnic al imperiului central european, Liviu Rebreanu și-a dorit să fie un scriitor român și toate eforturile sale s-au concentrat în acest sens. Creația sa este alcătuită dintr-un conglomerat ordonat de arhitecturi și formule narrative, discursuri și formulări reprezentative.

Dincolo de calitatea sa de fondator al romanului românesc obiectiv realist, Liviu Rebreanu a creat romanul românesc polițist, romanul fantastic, dar și romanul colectivității. Liviu Rebreanu este precursorul romanului românesc modern și este considerat de critica literară unul dintre cei mai mari scriitori ai literaturii noastre, devenind un soi de „șef de idealizare”, un deschizător de drumuri în direcția pătrunderii literaturii noastre în mediile europene, așa cum afirma Adrian Marino: „curentul se anulează ca realitate estetică la nivelul marilor originalități literare. Adevărata personalitate este greu încadrabilă într-un curent oarecare. [...] Orice scriitor cu adevărat original este în felul său un fel de « șef de școală ».”¹

Liviu Rebreanu beneficiază atât de aprecierea operei sale ca fiind una tradițională, deci de calitate în viziunea cititorului, cât și de aprecierea capacității de inovare prin deschiderea scriiturii sale către romanul modern: „Opoziția clasic-modern [...] îmbrățișează în mod necesar întregul câmp al valorilor și cauzalităților istorice. [...] Structurile «clasice» și «moderne» [...] exprimă polarități fundamentale, alternative, categoriale ale cunoștinței, cristalizate în reacțiuni și formule-tip [...]”² În cadrul acestei lucrări am abordat opere literare rebreniene valoroase în

---

¹ Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973, p. 502.

²*Ibidem*, p. 355.

dezvoltarea temei propuse, edificatoare pentru problematica abordată, evitând prejudecățile și reactivând lectura semnificantă și interpretarea literară. În urma unei îndelungate documentări, am constatat că nu există un studiu care să vizeze opera din prisma construcției caracterelor dezintegratoare și am pornit un demers în care mi-am propus să cercetez principalele modalități de construcție a personajelor rebreniene din perspectiva formelor de dezintegrare a actanților.

Critica literară utilizează termenul de **dezagregare** în analiza personajului literar modern, însă nu consider pe deplin justificată această manieră de abordare, deoarece niciun personaj nu revine la starea sa inițială, ci se transformă și, de cele mai multe ori, este extrem de măcinat, atât prin atitudinea oscilantă la nivelul existenței interioare, cât și prin formele exterioare, statut social, pe care le experimentează.

Noutatea cercetării derivă tocmai din interpretarea și investigarea acestor personaje dezintegratoare, prin raportarea la numeroase studii de filosofie, psihanaliză sau psihologie. De asemenea, studiul contribuie la îmbogățirea perspectivelor de interpretare a creației rebreniene, reprezentativă pentru romanul românesc modern. Constantin Rădulescu-Motru a dorit, în anul 1922, publicarea romanului *Pădurea spânzuraților* în mai multe limbi străine simultan, însă acest lucru nu s-a concretizat. Poate doar atunci romanul nostru românesc și întreaga literatură românească ar fi primit adevărata apreciere. Deși romanul *Pădurea spânzuraților* a fost tradus în perioada 1928-1967 în zece limbi, beneficiind de 24 de traduceri, se pare că au fost încercări mult prea târzii, iar ecoul nu a fost cel așteptat.

Cercetarea este alcătuită dintr-un demers **teoretic și critic**, urmat de cel **analitic**. **Actualitatea** temei se susține în contextul în care opera acestui autor oferă mereu noi șanse de interpretare, cu atât mai mult cu cât Liviu Rebreanu este adeptul ideii că „Dacă privești arta drept creație, trebuie să-i atribui și o valoare etică. [...] Arta n-are menirea să moralizeze pe om, evident, dar poate să-l facă să se bucure că e om și că trăiește, și chiar să-l facă om.”³

Pe de altă parte, problematica abordată în cea mai mare parte a lucrării, și anume **dezintegrarea** personajului, este un subiect care declanșează interesul în mod special prin complexitatea cu care autorul a construit aceste personaje. Abordarea unei opere literare trebuie să se facă prin raportarea constantă la personajul central care dă culoare și vitalitate operei. De aceea, de-a lungul timpului, critica literară și-a mutat accentul dinspre povestirea relatată spre analiza construcției personajului. Personajele rebreniene de tip realist au rămas într-un con de umbră, considerându-se că acestea sunt unitare, clar construite, fără prea multă ingeniozitate, adevărați piloni immobili. **Dezintegrarea** personajelor rebreniene se manifestă prin tehnica inovativă a autorului Liviu Rebreanu. Acesta apelează la **conceptul de Supra-Eu** în romanul *Ciuleandra*, **sfărâmarea identității** în mai multe vieți în romanul *Adam și Eva*, la **decăderea**

---

³ Liviu Rebreanu, *Opere: Metropole: [Berlin, Roma, Paris]. Amalgam*, Editura Minerva, București, 1991, p. 163.

personajului, generată fie de instinctul primitiv în privința posesiunii pământului, în cazul lui Ion, sau chiar **obsesia** spânzurării văzută ca **act izbăvitor**, în cazul personajului Apostol Bologa.

Teza de doctorat este **structurată în șapte capitole**: **1. Modele și formule ale romanului autohton în perioada interbelică**; **2. Personajul literar- indici de evoluție**; **3. Principiul dezintegrării în construirea personajului literar**; **4. Existența bisectorială dezumanizatoare (Ion)**; **5. Deconstrucția unei conștiințe (Apostol Bologa)**; **6. Dezintegrarea androginului (Adam și Eva)**; **7. Romanul unei alienări (Ciuleandra)**. În fiecare capitol, am inclus numeroase subcapitole cu scopul reflectării construcției personajului dezintegrator rebrenian. Pentru a înțelege mult mai bine opera scriitorului Liviu Rebreanu, am optat pentru o prezentare succintă a genezei romanului interbelic psihologic, dar și a construcției personajului literar, precum și pentru încadrarea operei rebreniene în literatura interbelică autohtonă.

Metodele de cercetare au fost numeroase și variate: investigația, analiza inductivă și deductivă, studiul de caz și comparația. Prima etapă a cercetării, cu scopul înțelegerii viziunii despre lume, literatură, creație, viață sau moarte a lui Liviu Rebreanu, a fost parcurgerea volumului său testamentar, *Amalgam* (1943), dar și a mărturisirilor sale din *Cred* (1926), veritabile documente filosofico-existențiale. Lectura a fost completată cu numeroasele sale prelegeri și scrisori, o moștenire testamentară și critică de o importanță covârșitoare pentru receptarea creației rebreniene. Drumul investigației a continuat cu parcurgerea întregii opere, de la încercările nuvelistice până la romane, și până la studiile critice și interviuri, completat ulterior cu studierea lucrărilor de referință: G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941), Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane, vol. IV. „Evoluția prozei literare”* (Editura Minerva, București, 1989), Alexandru Piru, *Liviu Rebreanu* (Editura Tineretului, București, 1965), Alexandru Piru, *Istoria literaturii române de la început până astăzi* (Editura Univers, București, 1981), Pompiliu Constantinescu, *Romanul românesc interbelic* (Editura Minerva, București, 1977), Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură* (Editura Paralela 45, Pitești, 2008), Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* (Editura Gramar, București, 2007), Dumitru Micu, *Lecturi și păreri* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978), Lucian Raicu, *Liviu Rebreanu* (Editura pentru Literatură, București, 1967), Al. Săndulescu, *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu* (Editura Minerva, București, 1976), Al. Piru, *Liviu Rebreanu* (Editura Tineretului, București, 1965), Elena Dragoș, *Structuri narrative la Liviu Rebreanu* (Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981), Nicolae Gheran, *Liviu Rebreanu, Opere 15, Metropole, Amalgam* (Editura Minerva, București, 1991), Nicolae Gheran, *Liviu Rebreanu, Opere 20. Interviuri, Anchete (1940-1943), Cuvântări (1925-1943)* (Editura Minerva, București, 2000), Aureliu Goci, *Liviu Rebreanu. Centrul operei și distribuția*

tipologică (Editura Beta, București, 2014), Florina Puia și Nicolae Gheran, *Liviu Rebreanu la lumina lămpii* (Editura Minerva, București, 1981), Gavril Scridon, *Liviu Rebreanu pe plaiuri nășăudene* (Editura Întreprinderea Poligrafică Cluj, Cluj, 1967), Paul Dugneanu, cu lucrarea *Liviu Rebreanu* (Editura Eminescu, București, 1987), Gavril Scridon, *Liviu Rebreanu între „Oameni pe Someș”* (Editura Tipografia „Maramureș”, Baia Mare, 1976). Materialul bibliografic a fost completat ulterior prin parcurgerea unor volume de eseistică, filosofie, psihologie, care cuprind abordări ale fondului interior al individului, dar și numeroase studii și articole critice care-l abordează pe Liviu Rebreanu, precum și încadrarea lui în contextul epocii. Dintre acestea amintim: Sigmund Freud, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*, Northrop Frye, *Anatomia criticii*, Sigmund Freud, *Totem și tabu. O interpretare psihanalitică a vieții sociale a popoarelor primitive*, Julius Evola, *Metafizica sexului*, Vladimir Jankélévici, *Tratat despre moarte*, Ion Biberi, *Visul și structurile subconștientului*, Ion Biberi, *Thanatos*, Pompiliu Constantinescu, *Romanul românesc interbelic*, Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului interbelic*, Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română*, Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, D. Micu, *Tipuri de roman în perioada interbelică*, Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc* etc.

Obiectivele cercetării au fost următoarele:

- evidențierea principalelor evenimente care au marcat viața autorului;
- prezentarea generală a contextului literar pentru a oferi o imagine de ansamblu asupra sensului ideilor literare ale scriitorului și a tehnicilor narative utilizate;
- investigarea raportului dintre Liviu Rebreanu și literatură în general și literatura română interbelică în particular;
- încadrarea scriitorului în marea familie a prozatorilor interbelici analiști;
- analiza și interpretarea personajelor dezintegratoare;
- evidențierea principalelor modalități de construcție a personajului dezintegrator;
- analiza și interpretarea obsesiei;
- analiza și interpretarea instrumentelor dezintegratoare.

Scopul acestei lucrări este acela de a evidenția complexitatea construcției romanești rebreniene, dar și de a deschide calea unor reflecții noi asupra creației lui Liviu Rebreanu și în mod special asupra construcției personajului său literar.

Lucrarea de față se dorește a fi o provocare pentru lectorul contemporan, care, dintr-un motiv sau altul, nu l-a citit pe Liviu Rebreanu sau a trecut mult prea ușor cu vederea elementele inovatoare ale creației acestuia. De asemenea, lucrarea aceasta își propune să demonstreze, deși este mult prea cutezătoare această afirmație, modernitatea romanelor lui Liviu Rebreanu, afirmație făcută până la această dată de mai toți criticii literari, însă rămasă la nivel de

generalitate și fără un consens categoric. Tribulațiile formării romanului nostru modern au fost identificate atât de G. Călinescu, cât și de E. Lovinescu și Nicolae Manolescu, cel din urmă afirmând că „primul nostru roman modern este în fond unul tradițional”⁴, iar Rebreanu dă naștere la două tipuri de roman, reprezentative „pentru vârsta clasică a genului la noi, pe care eu am numit-o dorică.”⁵

De asemenea am urmărit moderna tehnică romanescă a dezintegrării personajului în anumite opere literare din literatura autohtonă (*Maidanul cu dragoste* de G.M. Zamfirescu, *Ingeniosul bine temperat* de Mircea Horia Simionescu, *Calpuzanii* de Silviu Angelescu), dar și din literatura europeană (*Elixirile diavolului*, de E.T.A Hoffmann, *Procesul-verbal* de Le Clézio, *Sechestrata din Poitiers* și *Falsificatorii de bani* de André Gide).

În finalul lucrării am evidențiat legătura dintre procedeul dezintegrării personajului literar, în scopul analizei reintegratoare a acestuia, și teoria fractalilor și, respectiv, înrudirea, sub aspect alegoric, dintre aceste procedee corelative și actul destrămării și al rețeserii pânzei personajului homeric Penelopa, pe durata așteptării întoarcerii lui Ulise.

Opera lui Liviu Rebreanu se circumscrie realismului social specific primei jumătăți a secolului al XX-lea: „Rebreanu, la rândul său, nu trece la redactare până nu extrage din fișe de observație suficiente sugestii privind biografia personajelor, spațiul în care ele se mișcă, mobilurile faptelor.”⁶ Literatura lui Liviu Rebreanu este considerată de criticii literari începutul emancipării romanului autohton: „acest roman românesc a fost creat de Liviu Rebreanu”.⁷ După Caragiale, Rebreanu este cel de-al doilea scriitor care utilizează „notația organică”⁸ pentru a da viață unor personaje complexe.

În vederea consolidării și cunoașterii în amănunt a subiectului ales, m-am oprit asupra romanelor *Ion*, *Pădurea spânzuraților*, *Adam și Eva* și *Ciuleandra*. Provocarea adusă de aceste romane a fost, dincolo de tematica și diversitatea lor, găsirea punctului central în spatele căruia se află întreaga natură creațională rebreniană.

Impresionantă în opera lui Liviu Rebreanu este atenția deosebită pe care acesta o acordă detaliului. La Rebreanu, fiecare notație, fiecare părțică ne semnificativă la nivelul unei lecturi superficiale ascunde un element relevant pentru complexitatea scriiturii sale.

Am dorit prin această lucrare să evidențiez capacitatea lui Liviu Rebreanu de a surprinde, în paginile romanelor sale, ființa umană, duală, aflată veșnic pe frotul contradicțiilor și a luptelor dintre convingerile proprii și lumea înconjurătoare.

---

⁴ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 599.

⁵ *Ibidem*, p. 599.

⁶ Constantin Ciopraga, *Între Ulysse și Don Quijote. Reflecții despre literatură*, ed. cit., p. 221

⁷ G. Călinescu, *Ulysse*, ed. cit., p. 62.

⁸ Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, vol. II, Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 188.

Personajul literar devine reprezentantul unei întregi clase sociale, iar fluxul temporal este înlocuit de fluxul conștiinței, conturând temporalitatea actului psihologic. Personajele romanului de analiză sunt indivizi cu probleme de conștiință, cu visuri și aspirații. Boris Tomașevski consideră romanul psihologic drept un roman al intrigilor sociale moderne, în timp ce Dana Dumitriu afirma că romanul acesta reprezintă relația dintre individ și univers prin apelul la psihologia personajului literar. Tot în această perioadă apare personajul inadaptatului, un ins singular, reflexiv, care favorizează demerul scriitoricesc de tip analitic.

Personajul, element central al unei opere literare, destructurează narațiunea și devine „un fir conducător care creează posibilitatea unei înțelegeri a motivelor îngrămădite și se constituie într-un mijloc auxiliar de clasificare și ordonare a motivelor”⁹. Boris Tomașevski atrăgea atenția în lucrarea sa *Teoria literaturii* cu privire la **procedul măștilor** care au rolul de a oferi personajului o identitate, *masca* devenind facilitatorul cititorului în identificarea și cunoașterea personajului.

Investigarea unei opere literare trebuie să țină cont de dinamica actantului și de relația sa cu naratorul. În romanul modern, de factură **ionică** se multiplică unghiurile de vedere asupra aceluiași eveniment și asupra aceluiași personaj. Perspectiva narativă unitară este limitată, deoarece romanul modern devine o lume întoarsă în care personajele îl obligă pe autor să coboare în orizontul său, până la eliminarea graniței dintre personaj, autor și narator.

Tiparele metaromanului conturează distrugerea totală, până la confundarea diferențelor dintre autor-narator-personaj. Astfel, de la modelul balzacian al romanului de investigație socială denumit *modelul narativ obiectiv (obiectivat)* și modelul proustian sau *modelul narativ experimental*, cercetarea a vizat analiza **metaromanului**. Am analizat romanele lui André Gide și procedul *punerii în abis* atât în romanul *Falsificatorii de bani*, cât și în *Sechestrata din Poitiers*, un roman ce se constituie aproape exclusiv din **procesele verbale** încheiate de autoritățile care vin s-o elibereze pe domnișoara Bastian din casa în care a fost sechestrată de mama sa.

Tehnica narativă folosită de membrii „Școlii de la Târgoviște” a fost, de asemenea, luată în considerare, deoarece reprezentanții acestei mișcări literare propun o „nouă ideatică artistică”¹⁰ în care predomină mentalitatea ludică, ironică și autobiografică menită să valorifice potențialul estetic al parodiei, ironiei și pastişei. Romanele autorilor care fac parte din „Școala de la Târgoviște” se circumscriu, prin tehnicile utilizate, scriiturii de tip **corintic** (Nicolae Manolescu) și respectiv scriiturii **metaromanului** (Radu G. Țeposu).

---

⁹ Boris Tomașevski, *Teoria literaturii. Poetica*, Editura Univers, București, 1973, p. 25.

¹⁰ Gheorghe Crăciun, *Școala ludică și miza autenticității*, în „Calende”, Nr. 11-12 (35-36), noiembrie-decembrie 1993, anul III, p. 8.

Pornind de la teoria revoltei împotriva lui Dumnezeu, enunțată de Nietzsche, personajul literar tinde să refuze controlul naratorului omniscient asupra destinului său literar. Modificările propuse de Nietzsche în plan filosofic își fac simțită influența asupra personajului literar. Acest lucru este posibil, având în vedere faptul că, așa cum afirma Radu G. Țeposu, personajul literar este, asemenea omului, supus procesului emancipării prin căutarea identității. În aceeași manieră, Salvatore Battaglia afirmă în lucrarea sa *Mitografia personajului* că personajul literar este strict condiționat de eliberarea conștiinței umane.

În procesul evolutiv al personajului literar, se remarcă tendința construirii unui actant format din structuri dezintegratoare purtătoare, la rândul lor, unor valori identitare. Personajul literar evoluează de la nedeterminare la autodeterminare, având o osatură dinamică. Desigur, este o eroare să limităm personajul la o singură tipologie, de vreme ce acesta reprezintă o întregă fenomenologie a transformărilor. Această structurare în tipologii a fost posibilă în cazul personajelor ce întruchipau tipuri umane, însă nu este aplicabilă în cazul noului personaj literar.

Cele trei tipuri de roman, numite de Nicolae Manolescu *doric*, *ionic* și *corintic*, iar de Radu G. Țeposu *tranzitiv*, *reflexiv* și *metaromanul*, promovează trei tipuri diferite de personaje, construite prin modalități novatoare. În acest climat al schimbării, se remarcă personajul dezintegrator, o ipostază a personajului modern, construit sub semnul conștiinței de sine, a interiorității și autoreflexiei.

Personajele de tip dezintegrator sunt primele care și-au manifestat tendința de eliberare de sub autoritatea naratorului omniscient. I. Meyerson, în lucrarea sa *Les fonctions psychologiques et les oeuvres*, susținea că personajul romanului psihologic este construit din numeroase măști cu scopul dizolvării persoanei. Critica literară nu este străină de principiul dezintegrării personajului literar. Gheorghe Glodeanu vorbea de o *tehnică a dedublării*, Herta Perez a cercetat *pulverizarea personajului* literar, iar Anton Dumitriu afirma că personajele rebreniene urmăresc descinderea și devenirea într-o „curbă de descindere în cicluri”¹¹, ori de *dezagregarea* personajului literar și de eliberarea de sub jugul naratorial dominator. Principiul dezagregării include, însă, revenirea la forma inițială, pe când personajul literar rebrenian, aflat în centrul discuției, nu revine la atitudinea sau la personalitatea inițială. Acestea nu au calitatea unui fals comportamental, ascunzându-se sub o mască, deoarece ei nu-și cunosc adevărata personalitate.

Principiul dezintegrator al personajului literar implică, de asemenea, modalități de implementare a acestui principiu. Astfel, Liviu Rebreanu apelează la tehnici filosofice și psihologice în construirea actanților săi: metempsihoza (metensomatoza) cu mecanismele sale:

---

¹¹ Anton Dumitriu, *Eseuri. Știință și cunoaștere. Alétheia. Cartea întâlnirilor admirabile*, Editura Eminescu, București, 1986, p. 312.

visul și mitul, principiul dublului (atât din perspectiva dezintegrării androgenului cât și din perspectiva scindării eu-lui de supra-eu/ tu) și deconstrucția unei conștiințe.

Am tratat din punct de vedere teoretic și aplicativ fiecare dintre aceste mecanisme dezintegratoare, prin aplicarea teoriilor asupra romanelor rebreniene *Pădurea spânzurașilor*, *Adam și Eva* și *Ciuleandra*. De asemenea, studiul a vizat și tratarea romanului *Ion*, din perspectiva identificării primelor tribulații psihice și comportamentale ale acestui personaj.

Precursorul actantului dezintegrator poate fi considerat, cel puțin în sfera romanului rebrenian, personajul obsesiv, măcinat de maladia dezumanizatoare ascensională. **Existența bisectorială** (setea de pământ și setea împlinirii prin iubire) îl transformă pe Ion într-un ins al contrastelor corosive, distrugătoare. Personajul, văzut pe de o parte în ipostaza sa de brută, pe de altă parte, în sfera sa de om înzestrat cu inteligență și viclenie, este un actant subminat de tensiunea generată de opoziția dintre cei doi poli dezintegratori care-l macină până la finalul tragic.

Pe de altă parte, **deconstrucția (scindarea) conștiinței** a vizat romanul *Pădurea spânzurașilor*, primul roman de factură psihologică din literatura română. Tehnica deconstrucției unei conștiințe ne dezvăluie un personaj măcinat de îndoieli, prin „dereglarea reperelor interioare”¹², în limita a două coordonate: melancolia trecutului și a ideii de națiune și întunecarea mentală în fața inevitabilei morți. Personajul cu o conștiință scindată trece prin procesul de dezintegrare de la unitate la multiplicare și, în final, la anulare.

Dedublarea, ca modalitate dezintegratoare, am abordat-o din două perspective: pe de o parte principiul dezintegrării cuplului androgenic în două structuri individuale (**animus** și **anima**) condamnate la căutarea perpetuă – în cazul romanului *Adam și Eva* –, iar pe de altă parte, principiul dublului prin scindarea **eului** de **supra-eu** –în tratarea romanului *Ciuleandra*– romanul unei moșteniri maladive.

În literatura universală tema dublului a fost abordată beletristic și de E. T. A Hoffmann, în *Elixirele diavolului*¹³: călugărul Médardus se întâlnește cu dublul său, un personaj în carne și oase, dezgustător, o umbră întunecată cu chip diform, confirmat de cei din jur. Identificarea pătrunde până la limita armonizării gândurilor cu celălalt, încât Médardus crede că se aude vorbind pe sine dar cu o voce străină, aspect care va genera adevărate crize paranoice de care se va putea elibera doar în vis.

Dedublarea întâlnită în poemul în proză *Aurélia*, de Nerval, este de tip **alienativ**, iar personalitatea scindată se configurează prin vis și fantasmare. Jocurile de structuri temporale, precum succesiunea trecut/ prezent, au și aici rolul de a estompa sentimentul de real.

---

¹² Corin Braga, *Psihobiografii*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 116.

¹³ Ernst Theodor Amadeus Hoffmann, *Elixirele diavolului*, (trad. I. Cassian-Mătășaru), Editura Minerva, București, 1970.

În *Despre dragoste și alți demoni*, Gabriel Garcia Marquez propune o istorie a unei iubiri aflate între dragoste și moarte, acțiunea alunecând spre imaginea unei demonizate din amor, iar proiecțiile lumilor imaginare sunt duse până la limita fabulosului. Boris Vian pe de altă parte, dă viață în romanul său *Spuma zilelor* unui univers compensator în care doi tineri îndrăgostiți trăiesc o iubire aproape mitică, într-o lume în care planează ostilitatea și indiferența. Drama cuplului este proiectată în fantastic prin micșorarea spațiului apartamentului. Absurdul, în acest roman, este reprezentat de efortul lui Colin de a încălzi cu pieptul țevile de pușcă. Acestea necesitau căldura umană pentru a crește, pentru a avea banii necesari să-i cumpere iubitei sale florile care-o țin în viață.

Tendința dihotomică a personajului rebrenian de factură psihologică subliniază tocmai aspectul de unitate fundamentală, care, în urma unui dezechilibru, generează scindarea și ulterior **dezintegrarea** personajului. Singurătatea în care personajele rebreniene trăiesc poate fi definită drept un „dialog între două Eu-ri”¹⁴, fiind proiectați sub forma unor individualități incompatibile, izolate, cu scopul evidențierii dramelor trăite. Unitatea fundamentală a fiecăruia este ruptă tocmai prin actul de dedublare, personajul devenind „comparabil cu sine însuși”.¹⁵

Ideea dublului este strâns legată de dezintegrare, iar în literatura modernă aceste structuri tematice sunt orientate către un fabulos în care omul-personaj își percepe corpul ca pe o formă înstrăinată, într-o dezintegrare a eului central, după modelul în care discursul narativ este dezmembrat. Metaficțiunea ce se dublează preia rolul realității psihologice.

În proza modernă principiul dezintegrării, similar procesului de destrămarea a pânzei Penelopei s-a manifestat în două planuri:

1. **În planul discursului.** Semnificativ în această privință este despletirea discursului din romanul *Patul lui Procust* în mai multe modalități discursive (scrisori, articole din presă, poezii, jurnal intim...). La nivelul ansamblului, feluritele formule discursive se reunesc într-un discurs care le înglobează și care, prin aspectul său compozițional, dobândește complexitate și, totodată, o nouă „existență” în comparație cu discursul românesc tradițional, și un nou statut.
2. În ceea ce ține de dezintegrarea personajului, acest procedeu îi oferă autorului posibilitatea de a **analiza** personajul în funcție de o mulțime de detalii care numai prin acest procedeu pot să fie observate minuțios, microscopic și analizate în funcție de rezultatele obținute în acest mod. Prin această metodă, fragmentul (detaliul, amănuntul) contribuie la nuanțarea din **interior** a întregului din care face parte. Cu alte cuvinte, „macrocosmosul este potențat și crește

---

¹⁴ Alexandru Ciorănescu, *Barocul sau descoperirea dramei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 162, Traducere de Gabriela Tureacu.

¹⁵ *Ibidem*, p. 158

din microcosmos [...] iar importantul, esențialul este relevat de secundar”.¹⁶

Metoda dezintegrării personajului se circumscrie, sub multe aspecte, teoriei fractalilor. Termenul *fractal* provine din latinescul *fractus* derivat din verbul *frangere* (a sparge, a rupe în bucăți, a zdrobi) și a fost propus, în 1975, de matematicianul B. Mandelbrot (în eseu *Les objets fractals*). În principiu, teoria fractalilor are la bază concepția că „viața este un sistem foarte complex de fractali”¹⁷ ale căror combinații sunt de tip brownian, hazardate și discontinue. Potrivit ontologiei fractale „subiectul uman nu se mai află sub stricta subordonare a Centrului opresiv [...]; ruptura de centru presupune și recuperarea acută a fragmentului, a detaliului ce devin puncte nodale ale plonjerii într-un alt joc asemănător [jocul liber al lumii], dar situat la un nivel secund de ființare”.¹⁸ Autonomia detaliului este doar aparentă, el funcționând într-un raport mai greu vizibil cu întregul. Procedul dezintegrării personajului implică „zdrobirea” întregului printr-o necesară **implozie** fără de care esențialul ar rămâne ascuns în pliurile și în substanța întregului.

Prin dezintegrarea personajului, autorul poate analiza existența „acelei ființe” în diversitatea pluriformă a existenței sale. Se poate spune, în linii mari, că „însușirea fundamentală a operei ca topos fractalic” este „să separe, să unească, să se integreze în general, să persiste în particular, să se transforme [...] să apară și să dispară, să se solidifice, să se topească, să se întărească și să curgă. Toate aceste efecte se petrec în același moment, ele pot interveni concomitent toate și fiecare în parte.”¹⁹

Importanța principiului dezintegrator constă în stabilirea conturului care a stat la baza personajului modern. Principiul dezintegrator stabilește tipul de personaj aflat la granița dintre personajul obiectiv și cel modern. De asemenea, trasează axonometria evolutivă și stabilește instrumentele, catalizatorii și, deci, traseul constituirii unui nou personaj. Dezintegrarea actanților marchează pătrunderea literaturii pe tărâmul filosofiei și al științei, acceptarea coordonatelor fluxului conștiinței, introducerea teoriilor psihanalitice și metempsihotice, totul într-un climat de orientare experimentală ai cărui vectori corelativi sunt **de-centralizarea** și **reconstrucția sinelui**, sub semnul înnoirii concepției despre existența personajului și despre scriitura românească. Din punct de vedere alegoric, principiul dezintegrator în construcția personajelor poate fi comparat cu procesul **destrămării** și cel al **re-țeserii** pânzei de Penelopa. Țesând, Penelopa îmbina urzeala cu băătăura.

---

¹⁶ Ifrim Nicoleta, *O hermeneutică fractală a literarului: reconfigurarea abordării textului eminescian*, în Antofi Simona, Milea Doinița (coord.) „Strategii și convenții literare. Recuperări critice”, Editura Europlus, Galați, 2005, p. 48.

¹⁷ *Ibidem*, p. 44.

¹⁸ *Ibidem*, p. 49.

¹⁹ *Ibidem*, p. 52.

Grecii erau obișnuiți să vadă mai întâi cum se țese (aspect reliefat în scrierile lui Homer), apoi trebuiau să examineze comparativ lucrarea gândului cu cea a războiului de țesut. „A urzi” sau a țese este o metaforă comună în scrierile lui Homer care considera că discursul se obține prin țesătura de cuvinte, așa cum țesătura se obține prin îmbinarea urzelii cu bătătura. La nivel simbolic, destrămarea pânzei Penelopei este similară principiului dezintegrator în romanul modern. Pentru greci „a desface o țesătură” înseamnă „a analiza” (verbul „analleyn”), un cuvânt cu o rezonanță abstractă ce face trimitere la dubla imagine a pânzei deșirate și a raționamentului deductiv ce rezultă din înlănțuirea riguroasă a concluziei care decurge din premise. Munca țeserii și desfacerii pânzei Penelopei se aseamănă cu însăși metoda analitică. Aristotel învâța tinerele spirite pretendente la înțelepciune „să țeasă și să destrame” raționamentele în vederea dezvăluirii „revelației platoniciene”²⁰. Destrămarea pânzei Penelopei, în scopuri de factură magică, era urmată de o nouă țesere, de o refacere a lucrului destrămat.

Opera literară a lui Liviu Rebreanu este polivalentă și acceptă numeroase tehnici de interpretare. De aceea, în cazul romanelor alese am analizat din mai multe unghiuri tehnica **dezintegrării** personajului literar, în special, în cazul evoluției personajelor exponențiale. Liviu Rebreanu nu este un romancier care să renunțe la canoane și stereotipii, ci mai degrabă, le remodelează, parcurgând toate formulele de la romanul social și monolitic la cel psihologic și modern.

Cuvinte-cheie: Liviu Rebreanu, dezintegrare, teoria fractalilor, dualitate, masca, obsesie, solitudine, conștiință, iubire, moarte, metempsihoză, nevrosă, realitate, ficțiune, alter ego, androgin, nebunie, analiză psihologică.

---

²⁰ Felix Buffiere, *Miturile lui Homer*, Editura Univers, București, 1987, p. 312

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Principalele ediții ale operei lui Liviu Rebreanu

- Adam și Eva*, Editura Eminescu, București, 1970;
Ciuleandra, Editura pentru Literatură, București, 1964;
Ion, Editura Tineretului, București, 1962;
Pădurea spânzuraților, Editura pentru Literatură, București, 1964;
Opere, vol. 20, ediție critică de Nicolae Gheran, Addenda de Cezar Apreotesei și Valeria Dumitrescu, Editura Minerva, București, 1972.

II. Scrieri beletristice, de alți autori

- Angelescu, Silviu, *Calpuzanii*, Editura Cartea Românească, București, 1987;
Butor, Michel, *Repertoriu*, Editura Univers, București, 1979, traducere de Constantin Teacă;
Caragiale, Mateiu, *Craii de Curtea-Veche*, Editura Minerva, București, 1972;
Eminescu, Mihai, *Opere*, vol. VII. *Proza literară*, Editura Academiei RSR, București, 1967;
Gide, André, *Falsificatorii de bani*, Editura Univers, București, 1980, Traducere de Mihai Murgu;
Gide, André, *Amintiri de la Curtea cu Juri. Sechestrata din Poitiers*, Editura Rao, București, 1997, Traducere de Irina Mavrodin;
Hoffmann, Ernst Theodor Amadeus, *Elixirale diavolului*, Traducere de I. Cassian-Mătășaru, Editura Minerva, București, 1970;
Ibrăileanu, Garabet, *Adela*, Editura Litera, București, 2009;
Le Clézio, J.M.G., *Procesul-verbal*, Editura Univers, București, 1979;
Nerval, Gerard de, *Sylvie. Aurélie*, Librairie José Corti, Paris, 1964;
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Femeia în fața oglinzii*, Editura Minerva, București, 1972;
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Fecioare despletite*, Editura Gramar, București, 1994;
Petrescu, Camil, *Patul lui Procust*, prefața de Nicolae Manolescu, Editura Curtea Veche, București, 2010;
Poe, Edgar Allan, *Povestiri extraordinare, William Wilson*, Traducere de Nicolae Dașcovici, Editura Institutului de Arte Grafice Minerva, București, 1911;
Preda, Marin, *Imposibila întoarcere*, Editura Cartea Românească, București, 1979;
Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*, vol. III, Traducere de Radu Cioculescu, Editura Leda, București, 2008;
Simionescu, Mircea Horia, *Ingeniosul bine temperat. Dicționar onomastic*, Editura pentru Literatură, București, 1969;
Slavici, Ioan, *Mara*, Editura Eminescu, București, 1986;

Zamfirescu, George Mihail, *Maidanul cu dragoste*, Editura Litera, București, 2009;

III. Bibliografie critică

a.) Monografii

Dragoș, Elena, *Structuri narative la Liviu Rebreanu*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981;

Dugneanu, Paul, (bibliografia critică), *Liviu Rebreanu*, Editura Eminescu, București, 1987;

Gheran, Nicolae, (ediție critică), *Liviu Rebreanu, Opere 15, Metropole, Amalgam*, Editura Minerva, București, 1991;

Gheran, Nicolae, (ediție critică), *Liviu Rebreanu, Opere 20. Interviuri, Anchete (1940-1943), Cuvântări (1925-1943)*, Editura Minerva, București, 2000;

Goci, Aureliu, *Liviu Rebreanu. Centrul operei și distribuția tipologică*, Editura Betta, București, 2014;

Piru, Alexandru, *Liviu Rebreanu*, Editura Tineretului, București, 1965;

Puia, Florina și Gheran, Nicolae, *Liviu Rebreanu la lumina lămpii* (ediție îngrijită), Editura Minerva, București, 1981;

Raicu, Lucian, *Liviu Rebreanu*, Editura pentru Literatură, București, 1967;

Săndulescu, Al., *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu*, Editura Minerva, București, 1976;

b.) Istorii literare

Albérès, R.-M., *Istoria romanului modern*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1978 Traducere de Leonid Dimov;

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941;

Crohmălniceanu, Ovid. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale, vol. I*, Editura Universală, București, 2003;

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești contemporane*, vol. I, Editura Adevărul, București, 1934;

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești contemporane. Partea a doua. În căutarea fondului 1890-1935*, Editura Minerva, București, 1985;

Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, Editura Socec, București, 1937;

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008;

Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Dacoromână TDC, București, 2009;

Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până astăzi*, Editura Univers, București, 1981;
Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane 1941-2000*, Editura Mașina de scris, București, 2005;

c.) Articole, eseuri, studii

1. În volume:

Constantinescu, Pompiliu, *Romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, București, 1977;
Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri*, vol. VI, Editura Minerva, București, 1972;
Crețu, Nicolae, *Constructorii ai romanului românesc*, Editura Eminescu, București, 1982;
Crohmălniceanu, Ovid., S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, Editura Universalia, București, 2003;
Crohmălniceanu, Ovid., S., *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Editura Cartea Românească, Bacău, 1984;
Garabet Ibrăileanu, *Studii literare*, Editura Tineretului, București, 1962;
Glodeanu, Gheorghe, *Poetica romanului interbelic*, Editura Ideea Europeană, București, 2007;
Iorga, Nicolae, *Pagini de tinerețe*, vol. II, Editura pentru Literatură, București, 1968;
Lovinescu, Eugen, *Evoluția prozei epice*, Editura Ancora, București, 1928;
Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, Editura Gramar, București, 2007;
Miron, Suzana, Roșca, Elisabeta, *Creatorii romanului românesc modern*, Editura All, București, 1999;
Oprea, Al., *5 Prozatori iluștri. Procese literare*, Editura Albatros, București, 1971;
Paler, Ioan, *Romanul românesc interbelic*, Editura Paralela 45, Pitești, 1998;
Perpessicius, *Mențiuni critice*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1938;
Perpessicius, *Patru clasici*, Editura Eminescu, București, 1974;
Popovici, Vasile, *Lumea personajului*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1997;
Protopopescu, Alexandru, *Romanul psihologic românesc*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000;
Radian, Sanda, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Editura Minerva, București, 1986;
Rebreanu, Tiberiu, *Geneza romanului Pădurea spânzuraților*, Editura 100+1 Gramma, București, 2002;
Săndulescu, Al., *Portrete și analize literare*, Editura Eminescu, București, 1982;
Simion, Eugen, *Clasici români*, Editura Grai și suflet- Cultura Națională, București, 2000;
Vianu, Tudor, *Idealul clasic al omului*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975;
Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1981;

2. În periodice:

- Aderca, F., *Jack London și Liviu Rebreanu*, în „Sburătorul”, IV, nr.7, ianuarie 1927;
- Biberi, Ion, *Liviu Rebreanu, dramaturg și cronicar dramatic*, în „Gazeta literară”, an XIII, nr. 49 (682), 2 decembrie 1965;
- Călinescu, G., *Sensul clasicismului*, lecție de deschidere ținută la Facultatea de Litere din București, 16 ianuarie 1946, publicată în „Revista Fundației Române”, an 1946, nr.2;
- Cioculescu, Șerban, *În marginea operei d-lui Rebreanu*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an I, nr. 2, 1 februarie 1936;
- Cioculescu, Șerban, *Mărturisiri literare (I)* în „România literară”, an XVII, nr. 7, februarie 1984;
- Constantinescu, Pompiliu, *Liviu Rebreanu: <<Răscoala>>* în „Vreamea”, an VI, nr. 278, 5 martie 1933;
- Constantinescu, Pompiliu, *Liviu Rebreanu: Ciuleandra*, în „Viața literară”, an III, nr.68-70, 24 decembrie 1927;
- Constantinescu, Pompiliu, *Liviu Rebreanu: Ion, Pădurea spânzuraților*, în „Viața literară”, an III, nr.6870, 24 decembrie 1927;
- Constantinescu, Pompiliu, *Magistrală evocare a psihologiei de masă*, în „Vreamea”, VI, nr. 278, 5 martie 1933;
- Cristea, Valeriu, *„Pădurea spânzuraților”*, în „Gazeta literară”, an XIII, nr. 49/ 2 decembrie 1965;
- Dima, Al., *Rebreanu și categoria epicului*, în „Tribuna”, an XIII, 11 septembrie 1969;
- Dragomirescu Mihail: *Liviu Rebreanu: „Adam și Eva”* în „Idea europeană”, an VI, nr.169, mai 1925;
- Jebeleanu, Eugen, *Fenomenul social*, în „Cuvântul liber”, an III, nr. 4, 30 noiembrie 1935;
- Manolescu, Nicolae, *Ultimele romane*, în „Gazeta Literară”, nr. 49, 1965;
- Manolescu, Nicolae, *Rebranu azi*, în „Luceafărul”, an XII, 13 septembrie 1969;
- Marcea, Pompiliu, *Umanizarea lui Ion*, în „Gazeta literară”, nr. 49 (682), 2 decembrie 1965;
- Martin, Aurel, *Rebreanu sau vocația tragicului*, în „Tribuna”, an XIII, 18 septembrie 1969;
- Micu, D. *Tipuri de roman în perioada interbelică* în revista „Limba și literatura română”, Nr.2, 1988;
- Perpessicius, *Liviu Rebreanu: Ciuleandra* în „Cuvântul”, an III, nr.9, 30 decembrie 1927;
- Philippide, Alexandru, *Un material omenesc durabil*, în „Azi”, anul III, nr. 1, ianuarie 1934;
- Philippide, Alexandru, *Rebreanu și sufletul mulțimii*, în „Adevărul literar și artistic”, an XIV, seria II, nr.738, 8 decembrie 1935;

Simuț, Ion, *Înger și demon în Ciuleandra*, în „România literară”, , an XXXVII, nr. 2, 21-27 ianuarie 2004;

Vianu, Tudor, *Doi ctitori ai romanului nou: 1. Liviu Rebreanu*, în „Revista Fundațiilor”, an XI, nr. 9 septembrie 1944;

IV. Dicționare

Dicționarul cronologic al romanului românesc. De la origini până la 1989, Editura Academiei Române, București, 2004;

Dicționarul general al literaturii române, Academia Română, Editura Univers, București, 2006; Academia de Științe Sociale și politice, Institutul de Istorie și teorie literară „G. Călinescu”, *Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976;

Anghelescu, Mircea, Ionescu, Cristina, Lăzărescu, Gheorghe, *Dicționar de termeni literari*, Editura Garamond, București, f.a.;

Chemama, Roland (coord.), *Larousse – Dicționar de psihanaliză*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997;

Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Vol. II, Editura Polirom, București, 2009;

Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, postfață de Gh. Vlăduțescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989;

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, București, 1973;

Pillat, Dinu, *Dicționar de termeni literari*, Editura Academiei R.S.R, București, 1976;

Pop, Ion (coord.), *Dicționar analitic de opere literare românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998;

Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbii române*, Editura Litera, Chișinău, 1998;

Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Marian (coordonatori), *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000;

V. Bibliografie auxiliară

Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, Editura Univers, București, 1999;

Angelescu, Silviu, *Portretul literar*, Editura Univers, București, 1985;

Auerbach, Erich, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, Editura Polirom, Iași, 2000;

Bahtin, Mihail *Probleme de literatură și estetică*, Traducere de Nicolae Iliescu, Editura Univers, București, 1982;

Battaglia, Salvatore, *Mitografia personajului*, Traducere de Alexandru George, Editura Univers, București, 1976;

Bergson, Henri, *Antologie filosofică*, Editura Casa Școalelor, București, 1943;

Biberi, Ion, *Eseuri literare, filosofice și artistice*, Editura Cartea Românească, București, 1982;

Biberi, Ion, *Visul și structurile subconștientului*, Editura Științifică, București, 1970;

Biberi, Ion, *Thanatos*, Editura Fundația pentru literatură și artă, București, 1936;

Blaga, Lucian, *Filozofia stilului*, Editura Cultura Națională, București, 1924;

Blaga, Lucian, *Trilogia culturii*, vol. I, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969;

Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, Editura Univers, București, 1976;

Bothorel, Nicole; Dugast, Francine; Thoraval, Jean, *Les Nouveaux Romanciers*, Editura Bordas, Paris, 1976;

Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, Editura Univers, București, 1976, Traducere de Alina Clej și Ștefan Stoenescu;

Braga, Corin, *Psihobiografii*, Editura Polirom, Iași, 2011;

Bremond, Claude, *Logica povestirii*, București, Editura Univers, 1981;

Caillois Roger, *Eseuri despre imaginație*, Editura Univers, București, 1975, Traducere de Grecu Viorel;

Cassirer, Ernst, *Filosofia formelor simbolice*, Editura Paideia, București, 2015, Traducere de Alexandru Boboc;

Caragiale, Ion Luca, *Opere*, Editura Cultura Națională, București, 1932;

Călinescu, G., *Principii de estetică*, Editura pentru Literatură, București, 1968;

Călinescu, G., *Ulysse*, Editura pentru Literatură, București, 1967;

Călinescu, G., *Oglinda constelată- ocultism*, Editura „Saeculum”, București, 1990;

Cioculescu, Șerban, *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, București, 1972;

Ciorănescu, Alexandru, *Barocul sau descoperirea dramei*, Traducere de Gabriela Tureacu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980;

Connor, Steve, *Cultura postmodernă, o introducere în teoriile contemporane*, Editura Meridiane, București, 1999, Traducere de Mihaela Oniga;

Cornea, Paul, *Întroducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988;

Ciopraga, Constantin, *Între Ulysse și Don Quijote. Reflecții despre literatură*, Editura Junimea, Iași, 1978;

Cizek, Eugen, *Evoluția romanului antic*, Editura Univers, București, 1970;

Cornea, Paul, *Regula Jocului*, Editura Eminescu, București, 1980;

Craia, Sultana, *Îngeri, demoni și muieri. O istorie a personajului feminin în literatura română*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999;

Crețu, Bogdan, *Utopia negativă în literatura română*, Editura Cartea Românească, București, 2008;

Dan, Sergiu Pavel, *Proza fantastică românească*, Editura Minerva, București, 1975;

Delumeau, Jean, *Păcatul și frica. Culpabilitatea în Occident (secolele XIII-XVIII)*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 1997, Traducere de Ingrid Ilinca și Cora Chiriac;

Derida, Jaques, *Scritura și diferența*, Editura Univers, București, 1998, Traducere de Bogdan Ghiu și Dumitru Țepeneag;

Diaconu, Marin, *Conceptul de ideal în filosofia românească interbelică*, Editura Eminescu, București, 1998;

Dinu, Valeriu, *Pădurea în proza românească*, Editura Sport și Turism, București, 1989;

Dodds, E., R., *Grecii și iraționalul*, Editura Polirom, Iași, 1998, Traducere de Pleșu Catrinel;

Dumitriu, Anton, *Eseuri. Știință și cunoaștere. Alétheia. Cartea întâlnirilor admirabile*, Editura Eminescu, București, 1986;

Dumitriu, Anton, *Eseuri*, Editura Eminescu, București, 1986;

Dumitriu, Dana, *Ambasadorii sau despre realismul psihologic*, Editura Cartea Românească, București, 1976;

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers, București, 1998, Traducere de Marcel Aderca;

Eliade, Mircea, *Eseuri: Mitul eternei reînnoțiri; Mituri, vise și mistere*, Editura Științifică, București, 1991, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu;

Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978;

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1981;

Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2010;

Evola, Julius, *Metafizica sexului*, Editura Humanitas, București, 2002, Traducere de Sorin Mărculescu;

Faucault, Michel, *Istoria nebuniei în epoca clasică*, Editura Humanitas, București, 1996, Traducere de Mircea Vasilescu;

Forster, Edward Morgan, *Aspecte ale romanului*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968, Traducere și postfață de Petru Popescu;

Freud, Sigmund, *Scrieri despre literatură și artă*, Editura Univers, București, 1980, Traducere de Vasile Dem. Zamfirescu;

Freud Sigmund, *Interpretarea viselor*, Editura Măiastra, București, 1991, Traducere de Nicolae Anghel;

Freud, Sigmund, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, Traducere, studiu introductiv și note de dr. Leonard Gavriliu;

Freud, Sigmund, *Totem și tabu. O interpretare psihanalitică a vieții sociale a popoarelor primitive*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, f.a., Traducere de Gabriel Avram;

Frye, Northrop, *Anatomia criticii*, Editura Univers, București, 1973, Traducere de Domnica Sterian și Mihai Spăriosu;

Lukàcs, Georg, *Teoria romanului*, Editura Univers, București, 1977, Traducere de Viorica Nișcov, prefață de N. Tertulian;

Gheran, Niculae, *Constructorii ai romanului*, Editura Eminescu, București, 1982;

Ghiliarovski, V.A., *Psihiatria*, Editura Medicală, București, 1956;

Girard, René, *Violența și sacrul*, Editura Nemira, București, 1995, Traducere de Mona Antohi;

Greimas, Algirdas Julien, *Despre sens. Eseuri semiotice*, București, Editura Univers, 1975, Traducere și prefață de Maria Carpov;

Guenon, René, *Demiurgul și alte studii tradiționale*, Editura Herald, București, 2005, Traducere de Daniel Hoblea;

Gusdorf, Georges, *Mit și metafizică*, Editura Amarcord, Timișoara, 1996, Traducere de Lizuca Popescu- Ciobanu și Adina Tihu;

Hartmann, Nicolai, *Estetica*, Editura Univers, București, 1974, Traducere de Constantin Floru;

Herha Perez, *Ipotaze ale personajului în roman*, Editura Junimea, 1979, Bacău;

Herseni, Traian, *Sociologia literaturii*, Editura Univers, București, 1973;

Husserl, Edmund, *Meditații carteziene*, Editura Humanitas, București, 1994, Traducere de Aurelian Crăiuțu;

Ibrăileanu, Garabet, *Studii literare*, Editura Tineretului, București, 1962;

Jaccard, Roland, *Nebunia*, Editura de Vest, Timișoara, 1994, Traducere de Olimpia Berca;

Jankélévitch, Vladimir, *Tratat despre moarte*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, Traducere de Ilie Gyuresik și Margareta Gyuresik;

Jung, Carl Gustav, *Opere complete. 6 tipuri psihologice*, Editura Trei, București, 2004, Traducere de Nișcov Viorica;

Jung, Carl Gustav, *Tipuri psihologice*, vol. VI, Editura Trei, București, 2004, Traducere de Viorica Nișcov;

Jung, Carl Gustav, *Opere complete. Despre fenomenul spiritului în artă și știință*, Vol. 15, Editura Trei, București, 2007, Traducere de Gabriela Danțiș;

Kayser Wolfgang, *Opera literară. Introducere în știința literaturii*, Editura Univers, București, 1979, Traducere și note de H. R. Radian;

Julia Kristeva, *Pentru o teorie a textului*, Editura Univers, București, 1980;

Lăzărescu, Gheorghe, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Editura Minerva, București, 1983;

Lintvelt, Jaap, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă. Teorie și analiză*, Editura Univers, București, 1991, Traducere de Angela Martin, Introducere de Mircea Martin;

Maiorescu, Titu, *Critice*, Editura pentru Literatură, București, 1966;

Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1987;

Matei- Săvulescu, Aura, *Utopia nemuririi și imortalitatea ei*, Editura Minerva, București, 1984;

Micu, Dumitru, *Lecturi și păreri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978;

Milea, Doinița, *Forme ale ficțiunii narrative*, Editura Alma, Galați, 2002;

Milea, Doinița, *Spațiu cultural și forme literare în secolul al XX-lea. Reconfigurări*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2005;

Nietzche Friedrich, *Călătorul și umbra sa. Omenesc, prea omenesc*, Editura Antet, 2000, Traducere de Otilia-Ioana Petre;

Petraș, Irina, *Știința morții*, vol. II, Editura Paralela 45, Pitești, 2001;

Petrescu, Camil, *Teze și antiteze*, Editura 100+1 Gramar, București, 2002;

Petrescu, Liviu, *Vârstele romanului*, Editura Eminescu, București, 1992;

Petrescu, Liviu, *Realitate și romanesc*, Editura Tineretului, București, 1969;

Piru, Alexandru, *Studiu introductiv la Liviu Rebreanu, Opere, I*, Editura Minerva, București, 1968;

Propp, Vladimir Iakovlevici, *Morfologia basmului*, Editura Univers, București, 1981, Traducere de Radu Nicolau;

Radu, Olimpia, *Pagini de critică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988;

Ralea, Mihai, *Scrieri*, vol. II, Editura Minerva, București, 1977;

Ricardou Jean, *Noi probleme ale romanului*, Editura Univers, București, 1988, Traducere de Valentin Atanasiu și Liana Atanasiu;

Ricardou, Jean, *Pentru o teorie a textului*, Editura Univers, București, 1980, Introducere, antologie și traducere de Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasiliu;

Rovența-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului*, Editura Tritonic, București, 2005;

Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, Editura Cartea Românească, București, 1981;

Simuț, Ion, *Revizuri*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995;

Simuț, Ion, *Diferența specifică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982;

Starobinski, Jean, *Melancolie, nostalgie, ironie*, Editura Meridiane, București, 1993, Traducere de Angela Martin;

Thibaudet, Albert, *Fiziologia criticii. Pagini de critică și de istorie literară*, Editura pentru Literatură universală, București, 1966, Traducere de Savin Bratu;

Tomașevski, Boris, *Teoria literaturii*, Editura Univers, București, 1973, Traducere de Teodorescu Leonida;

Tomuș, Mircea, *Romanul romanului românesc. În căutarea personajului*, Editura 100+1 Grammar, București, 1999;

Todorov, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, Editura Univers, București, 1973, Traducere de Tănase Virgil;

Todorov, Tzvetan, *Poetica.Gramatica Decameronului*, București, Editura Univers, 1975, Traducere de Paul Miclău;

Țeposu Radu G., *Viața și opiniile personajelor*, Editura Cartea Românească, Bacău, 1983;

Vattimo, Gianni, *Subiectul și masca. Nietzsche și problema eliberării*, Editura Pontica, Constanța, 2001, Traducere de Ștefania Mincu;

Volkelt, Johannes, *Estetica tragicului*, Editura Univers, București, 1978, Traducere de Emerick Deutsch;

Vulcănescu, Romulus, *Măștile populare*, Editura Științifică, București, 1970;

VI. Bibliografie complementară

Auerbach, Erich, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1967, Traducere de Ion Negoitescu, prefață de Romul Munteanu;

Bachelard, Gaston, *Dreptul de a visa*, Editura Univers, București, 2009, Traducere de Irinel Antoniu;

Loissy, Alfred, *Misteriile păgâne și misterul creștin*, Editura Symposion, București, 1996, Traducere de Dan Stanciu;

Marcuse, Herbert, *Scrieri filosofice*, Editura Politică, București, 1977, Traducere de Ion Herdan, Sorin Vieru, Vasile Dem. Zamfirescu;

Radian, Sanda, *Corelații între literatura română și literatura universală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.

VII. Antologii

Scriitori români, Coordonare și revizie științifică de Mircea Zăciu în colaborare cu Marian Papahagi și Aurel Sasu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

Romanul românesc în interviuri, Antologie, sinteze bibliografice și indice de Aurel și Mariana Vartic, Vol. I, Editura Minerva, București, 1985.

Poetica romanului românesc, Antologie, note și repere bibliografice de Mircea Răgneală, Prefață de Radu G. Țeposu, Editura Eminescu, București, 1987.

Romanul românesc interbelic, Antologie, prefață, analize critice, note, dicționar, cronologie și bibliografie de Carmen Matei Mușat, Editura Humanitas, București, 1998.